

Grupphandledning i psykoterapi inom ramen för utbildningar¹
Marie-Louise Ögren^a, Siv Boalt Boëthius^b och Eva Sundin^c

Med.dr. Marie-Louise Ögren, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, 106 91 Stockholm, mlon@psychology.su.se

Professor em. Siv Boalt Boëthius, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, 106 91 Stockholm, siv@ped.su.se

Docent Eva Sundin, Institutionen för psykologi, Umeå universitet, 901 87 Umeå, eva.sundin@psy.umu.se

¹ De studier som denna artikel bygger på har möjliggjorts genom forskningsanslag från Vetenskapsrådet (721-2002-2586). Författarna vill tacka de kollegor som ingår i forskargruppen, nämligen docent Dan Stiwne, fil.dr. Johan Näslund, , Institutionen för beteendevetenskap vid Linköpings universitet, fil.dr. Britt Wiberg, Institutionen för psykologi vid Umeå universitet, fil.dr. Björn Elwin och leg psykolog/psykoterapeut Raili Hultstrand, S:t Lukas utbildningsinstitut i Stockholm, Göteborg, Lund och Luleå samt docent Gunnar Carlberg, Ericastiftelsen, Stockholm och projektsekreterare Jane Olsson, Psykologiska institutionen S tockholms universitet.

Abstract

The focus of this paper is group supervision in psychotherapy training. Results emanating from studies performed in collaboration between a number of Swedish universities and university affiliated training units are summarized. The findings are drawn from studies where data is collected from supervisors and supervisees at several different measurement points, levels of training, and psychotherapeutic orientations.

The studies presented here examine and highlight different aspects of group supervision, e.g., the experience of supervision on various training levels and psychotherapeutic orientations with regard to the impact of the group format. Moreover, experiences of supervisor style and group climate are examined.

A major finding is that both supervisors and supervisees emphasize the need of giving more attention to group processes and phenomena in group supervision.

Key words: group supervision, psychotherapy, academic training programmes, training levels, usage of group format.

Sammanfattning

Denna artikel, som har fokus på grupphandledning i psykoterapiutbildning, ger en sammanfattande bild av resultat som erhållits genom ett samarbetsprojekt mellan ett flertal svenska universitet och universitetsrelaterade utbildningsenheter.

Projektet bygger på studier av grupphandledning på tre olika utbildningsnivåer; grundläggande psykoterapiutbildning, psykoterapeututbildning och handledarutbildning. Olika teoretiska inriktningar är representerade. Grupperna har omfattat tre eller fyra handledda och en handledare. Kvantitativa och kvalitativa data har samlats in i början, mitten och slutet av respektive utbildning. De studier som presenteras här undersöker och belyser olika aspekter av grupphandledning som upplevelsen av handledning på olika utbildningsnivåer, skillnader och likheter mellan olika psykoterapeutiska inriktningar utifrån att handledningen sker i form av grupphandledning samt upplevelser av gruppklimat och betydelsen av handledarens förhållningssätt.

Ett viktigt fynd är att både handledare och handledda betonar behovet av att grupprocesser och fenomen som har sina rötter i såväl samspelet gruppdeltagarna emellan som handledarens förhållningssätt och utbildningens ramar uppmärksammas mer i grupphandledning i psykoterapi.

Sökord: grupphandledning, psykoterapi, akademiska utbildningsprogram, utbildningsnivåer.

Bakgrund

Denna artikel fokuserar huvudsakligen på resultat som erhållits i studier av psykoterapihandledning i grupp vid olika utbildningar under de senaste 15 åren. Studierna har genomförts inom ramen för svenska forskningsprojekt som bedrivits i samarbete mellan en rad olika svenska universitet. Ett av dessa forskningsprojekt, som kallas Grupphandledning under psykoterapiutbildning (GUT), närmar sig avslutningsfasen när det gäller insamling av data, och förväntas generera ytterligare resultat under de närmaste åren utifrån projektets olika delstudier.

Handledningens mål

Handledning i psykoterapi utgör idag ett självklart inslag inom psykoterapiutbildningar på olika nivåer liksom inom olika typer av behandlingsverksamhet. Vid sidan av teoretiska moment, är psykoterapihandledning en föreskriven komponent i all professionsträning i psykoterapi i Sverige liksom i de flesta andra länder i Västeuropa (American Psychological Association, 2000; Clarkson, 1998; Gordan, 1996; Rönnestad & Reichelt, 1999; Socialstyrelsen, 1996:13; Socialstyrelsen, 2005).

Handledningen förväntas bidra till de handleddas professionella utveckling och levandegöra teorin genom att de handledda får möjlighet att integrera teori och praktiskt kliniskt arbete. En annan viktig funktion är att psykoterapihandledningen under en utbildning utgör en kvalitetssäkring av klientarbetet (Boalt Boëthius & Ögren, 2003; Holmberg, 2000; Nielsen, 2004; Rönnestad & Reichelt, 1999; Watkins, 1997).

Man kan tala om handledningen som en skapande process mellan handledare och handledd, där teoretiska kunskaper får möjlighet att omsättas i hur man kan tänka och göra i den konkreta kliniska situationen. Den handledda stimuleras att använda både sitt intellekt och sina känslor i handledningens läroprocess. Syftet är att åstadkomma en utveckling i professionellt kunnande och ökad tillit till sig själv i rollen som psykoterapeut. Watkins (1997) framhåller att betecknande för psykoterapihandledning är att den alltid sker i en relationell kontext, ett samspel som samtidigt innebär en utvärdering av den handleddas förmågor och begränsningar. Handledning beskrivs som en lärande- och utvecklingsprocess som kräver tid och som inte kan forceras.

Det är givet att målsättningen för en handledning varierar beroende på vilket stadium av en persons professionella utveckling den kommer in. På grundutbildningsnivå är handledningen inriktad på att den studerande ska kunna tillägna sig en yrkesmässig kompetens. Handledning kan ses som ett medel för den studerande att tillägna sig de kunskaper som erfordras för att uppnå en viss professionell standard. På vidareutbildningsnivå utgör handledning ett sätt för terapeuten att upprätthålla, nyansera och fördjupa sin kompetens samtidigt som verksamheten säkras kvalitetsmässigt inom yrkesmässigt försvarliga ramar (Rönnestad & Reichelt, 1999). Handledning kan ses som det främsta redskapet för kontinuerlig reflektion och som ett sätt att motverka stress och stagnation (Skovholt & Rönnestad, 1992).

Från individualhandledning till grupphandledning

Under många år var individualhandledning den självklara handledningsformen i psykoterapi i utbildningssammanhang. Från 1970-talet och framöver har grupphandledning blivit allt vanligare både när det gäller psykoterapiutbildningar och handledning inom behandlingsverksamheter såväl i Sverige som internationellt (Boalt Boëthius & Ögren,

2003) Handledningsmomentet är oftast det mest kostnadskrävande inslaget på en psykoterapiutbildning. Inte minst av ekonomiska skäl blev grupphandledning attraktivt.

En avgörande skillnad mellan individual- och grupphandledning är den relationsinriktade kontexten. Arbetet i en individualhandledning bygger på samspelet mellan den handledda och handledaren. En grupphandledning däremot består av flera handledda och en handledare med den mångfald av relationer och interaktioner i gruppen som detta innebär. Grupphandledning bidrar med andra ord, i än högre utsträckning än individualhandledning, till att göra handledningssituationen komplex.

En svårighet i samband med införandet av grupphandledning var att flertalet handledare hade relativt begränsad erfarenhet av gruppprocesser. Det är intressant att erinra om att när grupphandledning infördes på den femåriga psykologutbildningen på svenska universitet hade majoriteten av handledarna huvudsakligen erfarenhet av individuell psykoterapi och handledning. Många frågade sig hur man skulle kunna erbjuda en bra handledning ”trots gruppen”. Inte sällan stod man som handledare inför att hantera en grupsituation som kändes svårbemästrad.

Behovet av att kollegialt få dela erfarenheter från olika grupsituationer i handledning liksom att få stöd av ny kunskap inom området blev alltmer uppenbart. Empiriska studier som kunde generera användbar kunskap för kliniska handledare som var involverade i grupphandlingar efterfrågades. Förvånansvärt sent började dock området att utforskas (Rönnestad & Reichelt, 1999; Szecsödy, 1990; Wamphold & Holloway, 1997; Watkins, 1997; Ögren, 2001a).

Grupphandledning: Tidigare och pågående forskning

Ett flertal studier talar för att grupphandledning kan erbjuda nya infallsvinklar och perspektiv på handledningsarbetet. Ögren och Jonsson (2003) fann att grupphandledning på grundläggande utbildningsnivå hade en gynnsam inverkan på de handleddas utveckling av psykoterapeutiska färdigheter. Gruppformatet, det vill säga att handledning sker i grupp, kan bli ett forum för ökad kunskap om olika psykoterapi- och handledningsscenarier liksom om interpersonella relationer (Aronson, 1990; Boalt Boëthius & Ögren, 2003; Braconier, 2005; Gordan, 1996; Ström, 2004; Szecsödy, 1990; Ögren & Boalt Boëthius, in press). Gruppen kan också i gynnsamma fall återspegla och tydliggöra processer som har sina rötter i den enskilde terapeutens arbete med klienten och/eller den omgivande utbildnings- eller organisationskulturen (Näslund, 2004, 2005).

I mindre gynnsamma fall kan de processer som utvecklas i en handledningsgrupp komplicera lärandet (Stiwne, 2005). Rädsla för att exponera sina svårigheter och tillkortakommanden, konkurrens med andra gruppmedlemmar liksom tidigare samarbetsvårigheter gruppmedlemmar emellan är några faktorer som kan försvåra arbetet i en grupphandledning. Detta är speciellt markant i sammanhang där deltagarna har kontakt med varandra utanför handledningsgruppen, som inom ramen för en utbildning eller en behandlingsverksamhet.

Som handledare ställs man inför att kunna identifiera de utmaningar som en handledningsgrupp möter. Boalt Boëthius' (1993) modell för hur processen i en grupphandledning kan förstås, utgår från att skeendet i handledningen kan betraktas ur tre grundläggande perspektiv, som ibland är urskiljbara från varandra och ibland

överlappande. Dessa tre perspektiv eller dimensioner är (a) kärninnehållet eller handledningens objekt, det vill säga klientmaterialet och terapeutens sätt att reagera på detta, (b) samspelet gruppdeltagarna emellan och i förhållande till handledaren och (c) den organisatoriska ramen. Ibland kan inverkan av endera av dessa dimensioner vara tydligt urskiljbar med sitt specifika bidrag till gruppens interaktion, men ofta överlappar de emellertid varandra och bidrar på olika sätt till handledningsgruppens komplexa samspel. För handledaren kan det vara till god hjälp att ta dessa eller liknande dimensioner till hjälp för att förstå ett komplext skeende i en handledningsgrupps process.

Ett antal studier av grupphandledning på psykologprogrammets psykoterapikurs genomfördes i början av 1990-talet i samarbete mellan psykologiska institutionerna vid Lunds, Stockholms och Uppsala universitet samt Ericastiftelsen i Sverige (Ögren, 2001a). Vad som bland annat framkom var att både handledda och handledare på såväl grundläggande som avancerad utbildningsnivå önskade ökat fokus på gruppens samspel i handledningen (Boalt Boëthius & Ögren, 2000). Handledares och handleddas självskattningar av de handleddas kunskapsutveckling talade för en positiv utvecklingspotential för grupphandledning. Detta förhållande rörde speciellt grupper där gruppens interaktion lyftes fram. Ju mer gruppen föreföll ha haft en hårbärgerande funktion desto mer verkade de handledda ha tillägnat sig förmågan att hårbärgera emotionellt laddat kliniskt material (Ögren & Jonsson, 2003). Om och hur ett gynnsamt inlärningsklimat kan relateras till de handleddas upplevelse av gruppklimatet i handledningen problematiserades likaså i dessa studier (Ögren & Jonsson, 2001b; Ögren, Apelman & Klawitter, 2001).

En rad nya forskningsfrågor aktualiserades utifrån de studier som gjordes under 1990-talet. Ett nytt forskningsprojekt (GUT) med fokus på grupphandledning inom psykoterapiutbildningar initierades 2000, och involverar en rad utbildningsinstitutioner i Sverige. I dagsläget har data från 150 handledningsgrupper på olika utbildningsnivåer och med olika psykoterapiinriktningar samlats in.²

Hur används gruppen i psykoterapihandledning?

En grundläggande fråga som i hög grad fått aktualitet i samband med tidigare studier är på vilket sätt gruppen i psykoterapihandledning kan och bör användas pedagogiskt. Det finns en tendens att betrakta all handledning som bedrivs i grupp som ”grupphandledning”, utan att specifikt reflektera över hur man använder sig av gruppen som pedagogiskt redskap.

Man kan tänka sig psykoterapihandledning i grupp med utgångspunkt från ett relaterande mellan handledaren och var och av gruppens medlemmar, i närvaro av handledningsgruppen. Alternativt kan man tänka sig grupphandledning där fokus ligger såväl på den enskilde gruppmedlemmen som på gruppens interaktion. Proctor och Inskipp (2001) gör ytterligare en åtskillnad mellan olika sätt att använda gruppen i psykoterapihandledning. De beskriver ett kontinuum vad gäller graden av de handleddas aktivitet och engagemang i gruppen, alltifrån ett individualperspektiv till ett utökat engagemang i gruppens process och speglingspotential. Olika former av grupphandledning har sina respektive fördelar, men genererar olika typer av dynamik, möjligheter och

² Institutionen för beteendevetenskap vid Linköpings universitet, Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet, Institutionen för psykologi vid Umeå universitet, S:t Lukas utbildningsinstitut i Göteborg, Luleå, Lund och Stockholm samt Ericastiftelsen i Stockholm. Projektet uppbär forskningsmedel från Vetenskapsrådet alltsedan 2001.

svårigheter (Boalt Boëthius & Ögren, 2003; Hawkins & Shohet, 2000; Näslund, 2004, 2005).

Ögren & Sundin (2004) belyser i en studie hur handledda och handledare, på grundläggande utbildningsnivå, uppfattade att gruppen tagits i bruk under handledningens första termin, liksom hur man önskade att gruppen idealt skulle användas.³ Analyserna talade för att båda kategorierna önskade ta gruppens interaktion i beaktande i högre grad än vad som skedde. Slutsatser av denna studie begränsades dock av att mätningarna gjordes under den första handledningsterminen. Resultaten från nästa studie, som genomfördes i handledningens mitskede (Ögren & Sundin, in press), talar intressant nog i samma riktning som föregående studie.⁴ Handleddas och handledares skattningar av önskad fokusering på gruppens interaktion i handledningen var signifikant högre än skattningar av hur mycket man faktiskt beaktat gruppens dynamik.

Cirka hälften av de 13 handledningsgrupper, som undersöktes i denna studie hade en psykodynamisk inriktning och hälften en kognitiv-beteendeterapeutisk inriktning. Då olika psykoterapiinriktningar jämfördes framkom inga signifikanta skillnader i hur man upplevt att gruppen faktiskt hade använts i handledningen. Man upplevde överlag att grupphandledningen haft karaktären av individualhandledning i grupp. Ett sätt att förstå detta är att handledningen bedrevs på grundutbildningsnivå, där behovet av att få individuell hjälp från handledaren är stort (Reichelt & Skjerve, 2004a; Skovholt & Rønnestad, 1992). Som tidigare nämnts fanns dock från båda behandlingsinriktningarna en önskan om att föra in grupperspektivet i större utsträckning. De psykodynamiskt inriktade handledningsgrupperna önskade sig dock generellt mer fokusering på gruppens interaktion och process än de kognitiva-beteendeterapeutiska handledningsgrupperna.

En intressant iakttagelse var att handledare, oberoende av behandlingsinriktning, upplevde att man, i högre grad än de handledda, hade tagit gruppens interaktion i beaktande i handledningen. Kanske speglar detta att handledare med sin längre erfarenhet lättare kan identifiera olika processer. Resultaten kan givetvis också indikera att grupphandledare inte alltid uppfattar de handleddas behov av hjälp att hantera gruppens interaktion i handledningen. Som handledare kan man sannolikt känna sig både vilse och utsatt inför vissa situationer som kan aktualiseras av dynamiken i en grupphandledning. Att handledarutbildningar idag har ett ansvar för att ge presumtiva handledare grundläggande kunskaper om grupphandledning är uppenbart (Reichelt & Skjerve, 2004a,b; Ögren & Boalt Boëthius, in press).

Gruppklimat

Ett gott inlärningsklimat som gynnar lärande och utveckling i en grupphandledning är självfallet eftersträvävärt. Vad som menas med ett gott gruppklimat i bemärkelsen gynnsamt inlärningsklimat är emellertid svårfångat. I en kvalitativ studie av handleddas och handledares upplevelse av gruppklimat belystes fyra olika klimattyper: otrygg och uppgiftsinriktad, otrygg och relationsinriktad, trygg och uppgiftsinriktad samt trygg och relationsinriktad (Ögren, Apeiman & Klawitter, 2001). Handledda som hade erfarenheter

³ Sammanlagt deltog 70 handledningsgrupper (217 handledda), med i genomsnitt tre studenter och en handledare i varje grupp. Tre psykoterapi-inriktningar var representerade, nämligen Psykodynamisk (41 grupper); Kognitiv-beteendeterapeutisk (16 grupper) och Eklektisk-Generalistisk (13 grupper). I denna studie gjordes dock inga jämförelser av eventuella skillnader mellan olika psykoterapiinriktningar.

⁴ Den aktuella studien baserades på 13 handledares och 74 handleddas självskattningar i handledningsperiodens mitskede.

av grupper som beskrevs som trygga gav i högre grad uttryck för att det skett en positiv utveckling och att man fått en ökad acceptans för olikheter i sätt att tänka och reagera. I de trygga och relationsinriktade grupperna fanns dock en tendens till att en för ”mysig” stämning kunde vara ett försvar mot konkurrens och underliggande konfliktmaterial. Handledda i de otrygga grupperna upplevde att den utveckling man gått igenom varit smärtsam och omvälvande och att handledaren varit för konfronterande. Intressant nog framkom inga skillnader i skattad kompetensutveckling som kunde knytas till de handleddas upplevelse av gruppklimatet. Ögren, Jonsson och Sundin (2005) fann inte heller några uttalade samband mellan upplevt gruppklimat och självskattad kompetensutveckling.

En intressant infallsvinkel av en handledningsgrupps klimat framkom i en studie (Boalt Boëthius, Ögren, Sjøvold, & Sundin, in press) där handledare och handledda i 28 handledningsgrupper på grundutbildningsnivå gjorde självskattningar med hjälp av SYMLOG A System for the Multiple Level Observation of Groups). Handledda och handledare skattade faktisk och önskad upplevelse av gruppens interaktion vid tre tillfällen (handledningens början, mitt- och slutskede). Syftet med studien var att undersöka i vilken utsträckning man tyckte att grupperna var polariserade i undergrupper (sub-grupper), och hur man hade upplevt gruppklimatet. Analyserna visade att de flesta grupper upplevde att interaktionen i gruppen förändrades över tid till att bli mer flexibel. Man upplevde med andra ord att positionerna blev mindre låsta och sub-grupperingar minskade.

Grupper med initiala sub-grupperingar, som karaktäriserades av en strävan att upprätthålla beroende- och närhet till gruppmedlemmar och handledare, visade sig emellertid ha svårare att släppa sina positioner och utveckla ett mer flexibel interaktion. En annan intressant iakttagelse var att viss opposition och konflikt i gruppens inledningsskede föreföll bidra till en gynnsam utveckling mot ökad tolerans och flexibilitet. En viss grad av oliktankande och konflikt inom gruppen verkade med andra ord kunna bidra till att gruppmedlemmar efterhand på ett gynnsamt sätt kan ta gruppens potential i bruk. En alltför ängslig strävan efter närhet och samförstånd visade sig på motsvarande sätt kunna låsa gruppens möjligheter till utveckling.

Det förefaller således inte vara så enkelt att man kan konstatera att ju tryggare man känner sig i handledningsgruppen desto mer lär man sig. Däremot tycks det vara så att gruppklimatet har en avgörande betydelse för hur man i perioder upplever handledningen. Den handleddas upplevelse av gruppklimatet måste sannolikt förstås utifrån en rad utmaningar. Man konfronteras med en klients problematik, och mer eller mindre medvetna sidor hos sig själv. Man kan känna sig mer eller mindre utmanad av att behöva exponera sitt arbete och sina reaktioner inför andra gruppmedlemmar. Man kan känna sig mer eller mindre bekväm att relatera till flera personer. Som handledare ställs man inför att kunna identifiera situationen och underlätta grupphandledningen, oavsett vad problemen kan handla om.

Tydlighet och god struktur i utbildningsinstitutionens organisatoriska ram har säkert betydelse för hur handledningsgrupper kan hantera påfrestningar. Utbildningsorganisationens möjligheter att bistå handledares behov av stöd och spegling av pågående processer är sannolikt av stor betydelse. Ytterligare kunskap behövs för att ge handledare stöd att identifiera om reaktioner i gruppen är uttryck för de handleddas växandekriser, liksom vilka reaktioner som kan och behöver bemötas med klagande interventioner om gruppens process.

Betydelsen av handledarens förhållningssätt

Handledarens pedagogiska stil och funktion som rollmodell har rimligen en inverkan på såväl kunskapsutveckling som gruppprocess och gruppklimat. Ögren, Jonsson och Sundin (2005) fann i sin studie indikationer på att handledarens stil påverkade handledningens innehållsmässiga fokus, upplevelsen av gruppklimatet samt de handleddas upplevelse av hur mycket man lärde sig. I en kvalitativ intervjustudie av 18 handledningspar (handledare-handledd) fann Reichelt och Skjerve (2002) att handledare som hade en icke-auktoritär stil, var accepterande och bekräftande uppfattades underlätta en positiv utveckling. På samma sätt upplevdes handledare som både lyfte fram gruppens kompetens och kunde dela med sig av egna erfarenheter bidra till handleddas utveckling. Handledare som däremot uppfattades som styrande och auktoritära och som för snabbt ingrep med egna tolkningar och instruktioner bidrog till att de handledda kände sig osäkra och hämmade.

Liknande resultat framkom i en nyligen genomförd intervjustudie med åtta handledda studenter inom den femåriga psykologutbildningen vid Linköpings universitet (Braconier, 2005). Ögren och Boalt Boëthius (in press) fann att handledda som gick i grupphandledning på en handledarutbildning i psykoterapi i hög grad påverkades av handledarens sätt att bedriva handledning. Speciellt betydelsefullt för den egna utvecklingen som kliniker och blivande handledare, upplevdes handledare vara, som hade en icke auktoritär och kompetent framtoning och som tillät de handledda att söka sin egen stil i det kliniska arbetet .

Grupphandledning på olika utbildningsnivåer

Grupphandledning fyller en viktig funktion på grundläggande nivå genom att ge nya infallsvinklar i läroprocessen, och att öva förmågan att etablera en god arbetsallians i terapeutiska sammanhang (Ögren & Jonsson, 2003). Under gynnsamma förhållanden kan samspelet deltagarna emellan stimulera till erfarenhetsutbyte, ge en frihet i tänkandet och därmed bidra till vars och ens kunskapsutveckling. Genom att ta del av och relatera egna erfarenheter till andras får man en bredare referensram. Att kunna dela svårigheter med andra i samma situation upplevs av många som en viktig del i grupphandledning. På en grundläggande utbildningsnivå är maximal erfarenhet av olika klientscenarier av betydelse för att bredda de handleddas erfarenhetsbank.

Reichelt och Skjerve (2004a,b) menar att grupphandledning på en handledarutbildning är att föredra framför individualhandledning bland annat därför att grupphandledning innebär en breddning av de blivande handledarnas erfarenheter och referensram av handledningssituationer. Man anser dessutom att gruppen kan bidra till ett ökat reflektionsutrymme med möjlighet att diskutera handledningsproblematik i ett vidare perspektiv.

Resultaten av en svensk studie av handledarutbildning underströk vad som framkommit i tidigare norska studier (Ögren & Boalt Boëthius, in press). Handledda och handledare var av uppfattningen att handledarutbildningsnivån lämpade sig väl för grupphandledning genom att de presumtiva handledarna fick en breddad referensram av olika handledningsscenarier. De handleddas tidigare erfarenhet av psykoterapeutiskt arbete och handledning gav förutsättningar för en mer kollegial relation. Som handledare tyckte man sig i större utsträckning kunna använda sig av gruppens interaktion i handledningen genom att de handledda hade tidigare erfarenhet av såväl individual- som grupphandledning.

Grupphandledningen gav den enskilda en unik möjlighet att få inblick i och kunna diskutera många olika handledningsscenarier. Utbildningsnivån föreföll således gynna att handledning skedde i gruppformat. De handledda betonade dock betydelsen av att handledaren tog ansvar som gruppleddare och hjälpte gruppens medlemmar att förhålla sig till konkurrens, liksom rädslan att exponera sig för gruppen. Handledarens hållning och förtrogenhet med gruppinteraktioner framhölls som viktigt för gruppens utveckling.

Avslutande reflektioner

De studier som diskuterats i denna artikel har undersökt och belyst några aspekter av grupphandledning på olika psykoterapiutbildningsnivåer. En generell iakttagelse som framkommit är att den komplexitet som kännetecknar grupphandledning kan ge en mångfald infallsvinklar och skapa unika och berikande erfarenheter. Samtidigt kan en grupp i psykoterapihandledning också medföra svårigheter och utmaningar. Ett stort behov av fortsatt utforskande av detta område kvarstår, inte minst med tanke på den utbredning som grupphandledning i psykoterapi numera har.

En viktig aspekt som endast berörts summariskt i denna artikel är den betydelse en utbildningsorganisationens ramverk har för att skapa förutsättningar för handledning i grupp. Utbildningsinstitutionens organisatoriska ramar och riktlinjer har sannolikt en avgörande betydelse för handledningsgruppers arbete. Hur utbildningsorganisationen hanterar sammansättning av handledningsgrupper; hur handledare och handledda informeras och involveras i mål, ramar och rutiner; och vilken policy man har för att hantera eventuella konflikter och svårigheter, är några exempel. Hittillsvarande studier har visat att påfrestningar och svårigheter i grupphandledning stundtals kan upplevas som betydande. Det är rimligt att tänka sig att den hållande ramen sätts på prov då detta sker. Det är också rimligt att tänka sig att en stabil och välfungerande organisatorisk struktur gynnar utveckling, förändring och lärande i grupphandledning.

Även om det kan förefalla självklart att utbildningsorganisationen interagerar med individer och aktiviteter inom organisationens ram, så har vi i dagsläget begränsad kunskap om hur dessa samspelesprocesser kan se ut. En annan angelägen fråga rör hur samspelet mellan utbildningsorganisationen och handledningsgrupperna kan bidra till ett gynnsamt eller ett hämmande och destruktivt klimat. Det är angeläget att frågor av detta slag undersöks empiriskt för att ny och eftersatt kunskap ska kunna genereras.

Idag är det uppenbart att psykoterapiutbildningar på olika nivåer finns i de flesta länder i det västerländska samhället och att nya utbildningar tillkommer. Under senare år har också behovet av kvalificerad psykoterapihandledning framträtt allt tydligare. Med denna samhällsliga utveckling skärps kraven på en fortsatt kunskapsutveckling inom området både vad gäller teoretiskt tänkande och praktiskt handhavande. Denna fortsatta utveckling är bara möjlig om den involverar såväl kliniska forskare som praktiker och kunskapsproducenter; idealet är att kliniska forskare och praktiker samarbetar i detta utvecklingsarbete. Det gäller att försöka förstå varandras olika utgångspunkter och acceptera att forskaren respektive praktiker delvis behöver beskriva fenomen utifrån olika språkbruk (Dahlin, 2005). En strävan efter dialog och förståelse kan bidra till ett fruktbart möte mellan olika kunskapsområden, mellan praktik och teori, och stimulera till nytänkande och fördjupning inom det aktuella ämnesområdet. En illustration av detta, och en intressant sidoeffekt av de svenska studierna av grupphandledning i psykoterapi inom

ramarna för en utbildning, är att handledare och handledda på de utbildningar som medverkat i insamlingen av data, tagit vara på möjligheterna att aktivt delta i diskussioner kring de frågeställningar och resultat som lyfts fram i studierna. Det är angeläget att dessa ansatser och försök till samarbete mellan kliniska forskare och praktiker tryggas och stabiliseras av utbildningsorganisationen för att en fruktbar dialog ska komma till stånd.

Referenser

- American Psychological Association (2000). *Office of Program Consultation and accreditation guidelines and principles for accreditation of programs in professional psychology*. Januari, 2003. <http://www.apa.org/ed/gp2000.html>
- Aronson, M.L. (1990). A group therapist's perspectives on the use of supervisory groups in the training psychotherapy. *Psychoanalysis and Psychotherapy*, 8 (1), 88-94.
- Boalt Boëthius, S. (1993). Grupphandledning och samspelsprosesser. I D. Stiwne (red.), *Perspektiv på handledning*. (160-187). Stockholm: Natur och Kultur.
- Boalt Boëthius, S., & Ögren, M-L. (2000). Role Patterns in Group Supervision. *The Clinical Supervisor*, 19 (2), 45-69.
- Boalt Boëthius, S. & Ögren, M-L. (2003). *Grupphandledning. Den lilla gruppen som forum för lärande*. Stockholm: Mareld, Ericastiftelsen.
- Boalt Boëthius, S., Ögren, M-L., Sjøvold E., & Sundin, E. (in press). Experiences of Group Culture and Patterns of Interaction in Psychotherapy Supervision Groups. *The Clinical Supervisor*.
- Braconier, A. (2005). Att växa genom handledning. Psykologstudenters upplevelse av lärande och utveckling i den professionella rollen genom psykoterapihandledning i grupp. Psykologexamensarbete, Psykologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Clarkson, P. (1998). *Supervision. Psychoanalytic and jungian perspectives*. London: Whurr Publisher Ltd.
- Dahlin, O. (2005). Boganmeldelser. *Matrix*, 2, 178-196.
- Gordan, K. (1996). *Psychotherapy supervision in education*. New York.
- Hawkins, P. & Shohet, R. (2000). *Supervision in helping professions*. Philadelphia: Open University Press.
- Holmberg, U. (2000). *Handledning i praktiken. Om hur man skapar en lärande process*. Uppsala: Konsultförlaget.
- Nielsen, J. (2004). Curriculum og erfaring – et spaendingsfelt for klinisk psykologisk supervision. *Nordisk Psykologi*, 56 (2), 155-176.
- Näslund, J. (2004). Insyn i grupphandledning. Ett bidrag till förståelsen av ett av de människobehandlande yrkenas hjälpredskap. Akademisk avhandling, Linköpings universitet.
- Näslund, J. (2005). Att arbeta med återgestaltningssprosesser i grupphandledning. I M. Larsson & J. Linden (red.), *Handledning - perspektiv och erfarenheter*, (111-125). Lund: Studentlitteratur.
- Proctor, B., & Inskipp, F. (2001). Group Supervision. In J. Scaife (Ed.), *Supervision in mental health professions. A practitioner's guide* (99-121). London: Brunner-Routledge.
- Reichelt, S., & Skjerve, J. (2002). What is good supervision correspondence between supervisors and trainees in their perception of supervision events. *Journal of Clinical Psychology*, 58, 759-772.
- Reichelt, S. & Skjerve, J. (2004a). Veiledning av veiledning: Hva er viktig i veilederutdanning? *Nordisk Psykologi*, 56 (2), 107-127.
- Reichelt, S. & Skjerve, J. (2004b). Veiledarkompetense: Oppgaver og utfodringer i veilederrollern. *Nordisk Psykologi*, 56 (2), 74-91.
- Rønnestad, M. H. & Reichelt, S. (1999). *Psykoterapiveiledning*. Oslo: Tano Aschehoug.

- Skovholt, T.M. & Rønnestad, H.M. (1992). *The evolving professional self. Stages and themes in therapists and counselors development*. New York: International University Press.
- Socialstyrelsen. SOSFS 1996:13 (M). April, 2005.
http://www.sos.se/sosfs/1996_13/1996_13.htm
- Socialstyrelsen. (2005). *Information om legitimation som psykoterapeut*. April, 2005.
<http://www.sos.se/hs/bu/psykoter/krav.htm>
- Stiwne, D. (2005). Om handledningens "negativa potential". I M. Larsson & J. Linden (red.), *Handledning - perspektiv och erfarenheter*, (125-141). Lund: Studentlitteratur.
- Ström, E. (2004). Upplevelse av psykoterapihandledning i grupp. Intervjuer med studerande inom S:t Lukas grundläggande psykoterapiutbildning. Psykologexamensuppsats. Stockholm: Psykologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Szecsödy, I. (1990). *The learning process in psychotherapy supervision*. Stockholm: Departement of Psychiatry, Karolinska institutet.
- Wamphold, B.E. & Holloway, E. (1997). Methodology, design and evaluation in psychotherapy supervision research. In E. Watkins (Ed.), *Handbook of psychotherapy supervision*, (11-27). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Watkins, C.E. (1997). Defining psychotherapy supervision and understanding supervisor functioning. In C. E. Watkins Jr. (Ed.), *Handbook of psychotherapy supervision*, (3-10). New York: John Wiley & Sons.
- Ögren, M-L. (2001a). *Group supervision. Learning psychotherapy in a small group format*. Doctoral thesis. Department of Humanities, Informatic and social Science. Karolinska Institute.
- Ögren, M.-L., Apeiman, A., & Klawitter, M. (2001). The group in psychotherapy supervision. *The Clinical Supervisor*, 20 (2), 147-175.
- Ögren, M-L., & Boalt Boëthius, S. (in press). Vägen från terapeut till handledare. Handleddas och handledares erfarenheter av en handledarutbildning. *Insikten*.
- Ögren, M-L. & Jonsson, C-O. (2001b). Focus and climate in group supervision of psychotherapy and their relation to attained skill. In M-L. Ögren (2001), *Learning psychotherapy in a small group format. Doctoral thesis. Department of Humanities, Informatic and social Science. Karolinska Institute*.
- Ögren, M-L., & Jonsson, C-O. (2003). Psychotherapy Skill Following Group Supervision According to Supervisees and Supervisors. *The Clinical Supervisor*, 22 (1), 35-59.
- Ögren, M-L, Jonsson, C-O., & Sundin, E. (2005). Group supervision in psychotherapy: The relationship between focus, group climate and perceived attained skill. *Journal of Clinical Psychology*, 61, (4), 373-388.
- Ögren, M-L. & Sundin, E. (2004). Gruppens inverkan på lärandeprocessen. Preliminära resultat från ett pågående forskningsprojekt om grupphandledning inom utbildningsramar. *Matrix*, 21, 60-73.
- Ögren, M-L. & Sundin, E. (in press). Experiences of the Group Format in Psychotherapy Supervision. *The Clinical Supervisor*.